

1. Ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι καὶ ἡ φιλοσοφικὴ λίθος

Η ΧΡΥΣΗ ΕΠΟΧΗ τῆς Ἀναγέννησης σκόρπιζε τὸ φῶς της στὸν κόσμο ὅταν ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι ἔγραψε μὲ μαῦρο μελάνι τὴ λέξη «Ἀλληγορία» σὲ ἓνα φύλλο χαρτιοῦ.

Ἡ ἀμφισημία τοῦ συμβόλου καὶ τῆς ἀλληγορίας εἶναι ὁ βασικὸς τρόπος μετάδοσης τῆς Ἀλχημείας, μιᾶς παράδοσης γνώσης ποὺ θεωρεῖται μυστικιστικὴ, καλυμμένη ἀπὸ ἓνα πέπλο μυστηρίου καὶ τῆς ὁποίας οἱ ρίζες χάνονται στὸ μακρινὸ παρελθόν. Ἡ φήμη της γνώρισε ἀρκετὲς διακυμάνσεις στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων: ἄλλοτε ἦταν ἀντικείμενο βασιλικῆς μελέτης καὶ σπουδῆς, καὶ ἄλλοτε γινόταν βορὰ στὰ χέρια ἀγρυπτῶν καὶ τσαρλατάνων· ἄλλοτε ἡ ἀλληγορία της χρησίμευε γιὰ νὰ ἐκφράσει βαθιὲς φιλοσοφικὲς καὶ πνευματικὲς ἀλήθειες, καὶ ἄλλοτε γινόταν ἀντικείμενο σάτιρας καὶ κωμωδίας.

Μεγάλῃ αἵγλῃ ἀπέκτησε στὴν Ἀναγέννηση, τὴν περίοδο αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ ποὺ συνδυάζει τὸν λόγο μὲ τὴ φαντασία, τὸ πνεῦμα μὲ τὴν ὕλη, τὸν ὀρθολογισμό μὲ τὴ μαγικὴ ἀντίληψη καὶ ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ ὅτι μπορεῖ νὰ πάρει στὰ χέρια του τὴ μοίρα του. Τὸν 16ο καὶ τὸν 17ο αἰῶνα ἡ ἐπίδραση τῆς Ἀλχημείας ἦταν μεγάλη στὴν Εὐρώπη. Ἡ ἐρμητικὴ καὶ ἀλχημικὴ σκέψη ἐπηρέασαν τὴν ἐλισαβετιανὴ καὶ ἰακωβιανὴ κουλτούρα καὶ προσείλκυσαν σπουδαίους συγ-

γραφείς ὅπως ὁ Οὐίλιαμ Σαίξπηρ καὶ ἐπιστήμονες ὅπως ὁ Ἰσαάκ Νεύτων.

Ἡ Ἀλχημεία ἀποσύρθηκε γιὰ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὸ προσκήνιο καὶ συχνὰ θεωροῦνταν μιὰ αἰνιγματική, ἐκκεντρικὴ ἀσχολία, ἀπομεινάρι μιᾶς μακρινῆς ἐποχῆς. Παρ' ὅλα αὐτά, ἄφησε τὰ ἀνεξίτηλα ἴχνη τῆς στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν τέχνη καὶ συνέβαλε στὴν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης ψυχολογίας. Ἐπίσης, συνέχισε νὰ προσφέρει ὑλικὸ γιὰ ἔρευνα καὶ δημιουργία σὲ ἐπιφανεῖς προσωπικότητες ὅπως ὁ Κάρλ Γιούνγκ, ὁ Γκαϊτε, ὁ Βικτόρ Οὐγκό, ὁ Οὐίλιαμ Μπάτλερ Γέιτς, ὁ Αὐγουστος Στρίντμπεργκ, ὁ Πάουλ Κλέε, ὁ Τζάκσον Πόλοκ.

Στὴν πραγματικότητά δὲν ἐξέλιπε ποτέ. Ἡ ἰδιαιτέρη γλώσσα τῆς, ὁ συμβολισμὸς τῆς, ἐξακολούθησαν νὰ προσελκύουν κάποιους πιστοὺς τῆς. Μὲ τὶς ρίζες τῆς ἀπλωμένες στὴν προαιώνια σοφία, γοητεύει καὶ τὸν σύγχρονο ἀπομαγεμένο ἄνθρωπο καθὼς τὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτὴ τὴν ξεχασμένη παράδοση γνώσης ἀναζωπυρώνεται.

Ἡ σπίθα τῆς μεταστοιχείωσης εἶναι ζωντανή σὲ κάθε ἄνθρωπο, ὑποστήριζαν οἱ ἀλχημιστές. Αὐτὸ πίστευε καὶ ὁ Λεονάρντο ὅταν ἔγραφε τὰ λογοτεχνικά του κείμενα «Μύθοι» καὶ «Ζωολόγιο», μὲ τὴν ἐλπίδα ἴσως νὰ προσφέρει στὴν ἐκμαλισμένη ἀνθρωπότητα τὰ ἴχνη μιᾶς ὁδοῦ σωτηρίας ποὺ θὰ ὀδηγοῦσε στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση. Ἐναν καταλύτη, μὲ στόχο τὴν ταχύτερη πνευματικὴ ὁλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου ὅπως ἡ πολυπόθητη φιλοσοφικὴ λίθος τῶν ἀλχημιστῶν ποὺ θὰ μετέτρεπε εὐτελεῖς μέταλλα σὲ χρυσὸ καὶ μάλιστα ἀνώτερης ποιότητος ἀπὸ τὸν φυσικὸ χρυσό.

Ζώντας σὲ μιὰ ἐποχὴ γεμάτη ζωντάνια κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα κέρδιζε τὴν ἐλευθερία του, ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀλχημεία μέσα ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἀλχημικῶν κειμένων καὶ τὴ συναναστροφή του μὲ γνωστοὺς ἀλχημιστές. Τὸ δεῦτερο μιστὸ τοῦ 15ου αἰώνα, στὴ Φλωρεντία τῆς Ἀναγέννησης τυπώνονταν καὶ κυκλοφοροῦσαν εὐρύτατα κείμενα ἀλχημείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ κείμενα τοῦ Ἑρμῆ τοῦ Τρισεμίστου μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Μαρσίλιο Φιτσίνο.

Ὁ Λεονάρντο, ὅπως ἀναφέρει σὲ σημειώσεις του ποὺ ἀνήκουν στὸ σῶμα κειμένων γνωστὸ ὡς Ἀτλαντικὸς Κώδικας καθὼς καὶ σὲ ἄλλα χειρόγραφα, ἔχει στὴ βιβλιοθήκη του κείμενα τῆς ἐρμητικῆς παράδοσης καὶ βιβλία σημαντικῶν δασκάλων τῆς ἀλχημείας: Τὰ μυστικὰ τῆς φύσης καὶ τὸ ἔργο Περιγραφή τῶν ιδιοτήτων τῶν πετρωμάτων καὶ τῶν βοτάνων τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Μεγάλου, τὴν Πλατωνικὴ Θεολογία τοῦ Μαρσίλιο Φιτσίνο, τὸ *Corpus Hermeticum* τοῦ Ἑρμῆ τοῦ Τρισμαγίστου, τὸ ἔργο *L'Acerba* τοῦ Τσέκο ντ' Ἀσκολι. Γιὰ τὸν ἐσωτεριστὴ ποιητὴ ντ' Ἀσκολι, ἡ ἀλχημεία εἶναι κυρίως ικανότητες νὰ μεταβάλλεις τὸν ἐσωτερικὸ σου ἑαυτὸ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ θὰ ἐπεξεργαζόσουν κάποιο μέταλλο ὥσπου νὰ ἐπιτύχεις τὴν καθαρότητα τοῦ χρυσοῦ.

Ἀρκετοὶ ἀλχημιστὲς ἀνῆκαν στὸν κύκλο τῶν οἰκείων τοῦ Λεονάρντο: ὁ ζωγράφος Κόζιμο Ροσέλι, ἡ δούκισσα τοῦ Φορλί Κατερίνα Σφόρτσα, ὁ Ἀμπρότζο ντὰ Ροζάτε, ἐξέχον μέλος τῆς αὐλῆς τοῦ δούκα τοῦ Μιλάνου ὅπως ἦταν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λεονάρντο, ὁ πάπας Λέων Ι' ποὺ τὸν φιλοξένησε στὴ Ρώμη, ὁ Φλωρεντινὸς ζωγράφος Πιέρο ντὶ Κόζιμο. Σπουδαῖος ἀλχημιστὴς ἦταν καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ Λεονάρντο, ὁ Ἀντρέα ντελ Βερόκιο, σύμφωνα μὲ τὸν βιογράφο Τζόρτζο Βαζάρι.

Ὅμως ὁ Λεονάρντο εἶναι φιλύποπτος καὶ ἐχθρικός μὲ καθετὶ ἀπόκρυφο ὅταν πίσω ἀπὸ αὐτὸ κρύβονται δεισιδαιμονίες καὶ προσπάθειες ἐκμετάλλευσης τῆς λαϊκῆς εὐπιστίας. Ἐγραψε μάλιστα κάποια σχόλια ἀρκετὰ εἰρωνικά, στηλιτεύοντας ὅχι τὴν ἴδια τὴν ἀλχημεία ἀλλὰ τὴ δῆθεν ἐπιστήμη τῆς ἀλχημείας καὶ τοὺς ἐκμεταλλευτὲς της. Ἐναντιούμενος στὴν ἀνθρώπινη ἀπληστία, προειδοποιεῖ ὅσους θέλουν νὰ πλουτίσουν ἐν μιᾷ νυκτὶ πῶς γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα θὰ ζήσουν σὲ πλήρη ἔνδεια. Ἡ δυσπιστία του ἀπέναντι στοὺς ἀλχημιστὲς σχετίζεται καὶ μὲ τοὺς κινδύνους ποὺ ἐλλοχεύουν στὸ ἐργαστήριό ἀπὸ τὴν τοξικότητα κάποιων οὐσιῶν ὅπως τὸ ἄρσενικό, ὁ μόλυβδος καὶ ὁ ὑδράργυρος.

Ἐπομένως ἦταν ὁ Λεονάρντο ἐνάντιος στὴν ἀλχημεία; Αὐτὸ τὸ πολὺπλευρο πνεῦμα τοῦ ὁποῦ ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα

καλύπτονται από ένα πέπλο μυστηρίου μᾶς δίνει ἀφορμή για ἕνα ἀκόμη αἰνίγμα ἀφοῦ, ὅπως σημειώνουν ὀρισμένοι μελετητές, ἕνας προσεκτικὸς ἀναγνώστης θὰ διακρίνει στὰ χειρόγραφα του ὅτι γνώριζε καλὰ τὴ γλώσσα τῆς ἀλχημείας.

Γιὰ τὸν Λεονάρντο ὑπάρχει μιὰ ζωοποιὸς δύναμη, ἕνα ζωτικὸ πνεῦμα ποὺ γεννᾷ τὸν χρυσὸ ὅπως συμβαίνει μὲ ἕνα φυτὸ ἢ ἕναν σπόρο, καὶ τὰ ἀλχημικὰ κείμενα παρουσιάζουν ἀνάλογη ἄποψη. Ὅταν ὁ Λεονάρντο περιγράφει πῶς γεννιέται ὁ χρυσὸς στὰ σπλάχνα τῆς γῆς, δείχνει νὰ γνωρίζει τὰ μυστικὰ τῆς ἀλχημείας. Ὑπογραμμίζει μάλιστα τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσει τὰ ἀπλὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, ἀλλὰ περιορίζεται στὸ νὰ διαχειρίζεται τὰ σύνθετα στοιχεῖα, τὶς ἐνώσεις, παράγοντας γιὰ παράδειγμα ἀντικείμενα ὅπως τὸ γυαλὶ ποὺ ἡ φύση δὲν μπορεῖ νὰ φτιάξει ἀφοῦ δὲν ἔχει ὄργανα γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὅπως τὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου. Φαίνεται μάλιστα νὰ ἐκτιμᾷ ἰδιαίτερα τοὺς ἀλχημιστὲς ὅταν τοὺς ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρες στὴ συλλογιστικὴ του γιὰ τὰ ἀπλὰ καὶ τὰ σύνθετα στοιχεῖα.

Οἱ πηγές ποὺ τροφοδοτοῦσαν τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν τέχνη τοῦ Λεονάρντο ἦταν ποικίλες: θαύμαζε τὸν Πυθαγόρα, ἀντλήσε πολὺτιμο ὕλικὸ ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ παράδοση, ἤρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς οὐμανιστὲς τῆς ἐποχῆς του, ἔτσι κατὰφερε νὰ συνδέσει τὸν Μεσαίωνα καὶ τὴν ἀρχαιότητα, τὸν παγανισμό καὶ τὸν χριστιανισμό καὶ νὰ δημιουργήσει μὲ τὸ ἔργο του μιὰ γέφυρα ἀνάμεσα στὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθόν, ἀνασυνθέτοντας τὴ χαμένη ἐνότητα τῶν σημαντικῶν ἐποχῶν τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἀπὸ τίς σημειώσεις του ποὺ ἦταν πολυάριθμες δὲν ἔχουμε κάποια μαρτυρία ὅτι προσπαθοῦσε νὰ μεταστοιχειώσῃ μέταλλα σὲ χρυσὸ ἢ νὰ βρεῖ τὸ ἐλιξίριο τῆς νεότητος ὅπως ἔκαναν κάποιοι ἀλχημιστὲς. Βλέπουμε ὅμως τὴν προσπάθειά του νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ μυστικὰ μιᾶς ἠθικῆς φιλοσοφίας, νὰ ξεκλειδώσῃ τὴ δύναμη ποὺ μποροῦσε νὰ ἀποκτήσῃ ὁ σοφὸς πᾶν ὅσα φαινόμενα τῆς φύσης, τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ μετουσιώσῃ τὸν μόλυβδο τοῦ ἑαυτοῦ σὲ πνεῦμα.

Ἡ ἀλχημεία ἔχει μιὰ ἐξωτερικὴ ὄψη ἢ ἐπιστημονικὴ καὶ μιὰ ἐσωτερικὴ ἢ μυστικιστικὴ. Οἱ ἀφοσιωμένοι ἀκόλουθοί της πίστευαν ὅτι ἡ πολυπόθητη μεταμόρφωση-μεταστοιχείωση ἐπέρχεται κυρίως μέσω τοῦ ἐξαγνισμού καὶ τῆς τελειοποίησης τοῦ ἀρχικοῦ ὕλικου. Ἡ μεταστοιχείωση αὐτὴ λέγεται «Μεγάλον Ἔργον» (Opus Grande). Στὰ ἐργαστήρια οἱ μνημένοι ἐπιδίδωκαν τὴ μεταστοιχείωση τῶν μετάλλων σὲ χρυσό, ἐνῶ σὲ πνευματικὸ ἐπίπεδο ὁ στόχος ἦταν ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση καὶ τελείωση, ἡ ἀλλαγὴ συνείδησης ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου. Κάποιοι ἀλχημιστὲς ἐνδιαφέρονταν περισσότερο γιὰ τὶς χημικὲς μεθόδους καὶ ἄλλοι γιὰ τὴ φιλοσοφικὴ, πνευματικὴ πλευρὰ τῆς ἀλχημείας.

Ἄν ὁ Ντὰ Βίντσι ἦταν πράγματι ἀλχημιστής, εἶναι βέβαιο ὅτι ἀνῆκε στὴν κατηγορίαν τῶν εἰλικρινῶν καὶ ἀφοσιωμένων ποὺ τὴν ἐβλεπαν σὰν ἓνα μονοπάτι ποὺ ὀδηγοῦσε στὴν τελειοποίηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἀνακάλυψη τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Στὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς του πολλοὶ μελετητὲς διακρίνουν ἀλχημικὰ σύμβολα, κάποιοι μάλιστα, ὅπως σημειώνει ἡ Giuseppina Fumagalli, τὸν χαρακτήρισαν θεοσοφιστὴ, μυστικιστὴ, ἐσωτεριστὴ. Ὁ ἀλχημιστὴς εἶναι κατεξοχὴν ὁ καλλιτέχνης ποὺ μέσω τῆς ἐπιμελοῦς ἐργασίας του ἐπιτυγχάνει τὴν τελειοποίησιν τῆς φύσης καὶ ἡ ἀλχημεία θεωρεῖται ἡ τέχνη τῶν τεχνῶν.

Ἡ θεμελιώδης ἰδέα σὲ ὅλα τὰ ἀλχημικὰ κείμενα εἶναι ὅτι ἡ μεταμόρφωση εἶναι κάτι τὸ ἐγγενές, ἐμπεριέχεται στὴν ὕλη. Ἡ θεϊκὴ σπῖθα βρίσκεται μέσα σὲ κάθε ἄτομο, ὁσοδήποτε ἀκατέργαστο κι ἂν φαντάζει. Ἡ φύση βρίσκεται σὲ μιὰ ἀέναη διαδικασία ἐξέλιξης καὶ τελειοποίησης ἐκείνου ποὺ εἶναι φαῦλο ἢ χονδροειδές. Ὁ Ἀριστοτέλης θεωροῦσε ὅτι ἡ φύση μεγάλωνε χρυσὸ στὰ σπλάχνα της καὶ πῶς ὅλα τὰ μέταλλα σὺν τῷ χρόνῳ θὰ γίνονταν χρυσάφι. Ὁ χρυσὸς εἶχε τὴν τέλεια ἀναλογία καὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων. Εἶναι τὸ βέλτιστο μέταλλο καὶ διατηρεῖ τὴν ὁμορφίαν του χωρὶς νὰ ἀλλοιώνεται. Ἀντέχει στὴ φωτιά καὶ στὰ πῦρ διαβρωτικὰ ὑγρά, εἶναι τὸ σύμ-

βολο τοῦ ἀναγεννημένου ἀνθρώπου. Ὅλα τὰ μέταλλα θὰ γίνονται χρυσός, ἄρα βρίσκονται ὅλα σέ μιὰ ἐξελικτική διαδικασία. Ὅπως σημειώνει ὁ ἀλχημιστής Εἰρηναῖος Φιλαλήθης, «ὅλοι οἱ μεταλλικοί σπόροι εἶναι σπόροι χρυσοῦ, γιατί ὁ χρυσός εἶναι ὁ στόχος τῆς φύσης ἀναφορικά μέ ὅλα τὰ μέταλλα. Ἄν τὰ κατώτερα μέταλλα δέν εἶναι χρυσά, αὐτό ὀφείλεται σέ ἓνα τυχαῖο ἐμπόδιο. Εἶναι ὅλα δυνητικῶς χρυσά».

Ὅλες οἱ μορφές ὕλης προέρχονται ἀπό μιὰ ἀρχική ὕλη ποῦ οἱ ἀλχημιστές ὀνόμαζαν *materia prima*. Ὁ ὑδράργυρος, τὸ θεῖο καί τὸ ἄλλας εἶναι τὰ βασικά δομικά στοιχεῖα τῆς ζωῆς. Τὸ στοιχεῖο ποῦ θὰ μπορούσε νὰ προκαλέσει μιὰ πραγματική ἀλλαγὴ εἶναι ἡ φιλοσοφική λίθος. Μὲ τὸ πρωτογενές ὕλικό καί τὴν ὑποβολή του σέ χημική διεργασία, κυρίως μέσω θέρμανσης καί ἀπόσταξης, προσδοκᾶται νὰ ὀδηγήσει στὴν τελειότητα.

Τὸ σῶμα, ἡ ψυχὴ καί τὸ πνεῦμα τοῦ ὕλικου, γνωστὰ ὡς ἄλλας, ὑδράργυρος καί θεῖο κατ' ἀντιστοιχία, πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν πρωτόγονη κατάστασή τους καί μέσα ἀπὸ τὰ διάφορα στάδια νὰ ἐπανενωθοῦν σέ μιὰ νέα ἀρμονική σχέση.

Ἡ Ἀλχημεία ὥστόσο δέν ἀναφέρεται μόνο στὸν πραγματικό μόλυβδο ἢ στὸν πραγματικό χρυσό. Σὲ πνευματικό ἐπίπεδο, ὁ στόχος εἶναι ἡ τελειοποίηση, ἡ ὁλοκλήρωση τῆς συνειδησης καί τὸ τελικό στάδιο εἶναι ἡ ἀναγέννηση ἢ ἀνάσταση. Τότε «ἀνατέλλει ὁ νέος ἥλιος», τὸ χρυσό παιδί, ὁ σοφὸς ἄνθρωπος ποῦ θέλει νὰ προσφέρει τὸν ἑαυτό του σὰν ἓναν ἥλιο ποῦ δίνει τὸ φῶς του στὸν κόσμο. Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ φιλοσοφική λίθος εἶναι μιὰ ἀλληγορική ἔννοια ποῦ ἀναφέρεται στὴν ἀπόκτηση ἑνὸς ὑψηλοῦ βαθμοῦ συνειδητότητας, συναισθηματικῆς ὀριμότητος καί δημιουργικότητος ὡς ἀποτέλεσμα μιᾶς μακρᾶς φιλοσοφικῆς ἐργασίας. Μὲ αὐτὴ τὴ φιλοσοφική λίθο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μεταστοιχειώσῃ τὸν ἑαυτό του καί τὸν κόσμο.

Ὁ Γάλλος ρομαντικός συγγραφέας, εἰδικὸς στὴν ἀλχημεία, Ἀλμπέρ Πουασὸν καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι «τὸ Μεγάλο Ἔργο ἔχει τριπλὸ στόχο: στὸν ὕλικό κόσμο, τὴ μεταστοιχείωση τῶν μετάλλων καί τὴ μετατροπὴ τους σέ χρυσό, σὲ τελειότητα· στὸν μικρόκοσμο, τὴν τελειοποίηση τοῦ ἠθικοῦ ἀν-

θρώπου· στὸν θεῖο κόσμο, τὴν ἐνατένιση τῆς Θεότητος στὸ μεγαλεῖο Τῆς. Σύμφωνα μὲ τὸν δεύτερο σκοπὸ, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ φιλοσοφικὸς Ἀθάνωρ, ὁ φοῦρνος-κλίβανος, ὅπου γίνε-ται ἡ προετοιμασία τῶν ἀρετῶν».

Ὅπως πίστευαν οἱ μυστικιστές, ὅλα ὅσα ἔχουν θεϊκὴ κα-ταγωγή καὶ βρίσκονται ἐδῶ κάτω, ἐκφυλισμένα καὶ ἐξασθε-νημένα σὲ πνευματικὸ δυναμικὸ, φυλακισμένα σὲ ἓναν χον-δροειδῆ, μὴ ἐκλεπτυσμένο κόσμο, μποροῦν νὰ διεκδικήσουν καὶ πάλι τὴν πρότερη κατάστασή τους. Τὸ ἔργο τῆς ἀναγέννησης καλεῖται «Ἐπανένωση». Ὅμως ἡ γνώση καὶ ἡ σοφία πρέπει νὰ λειτουργοῦν σὲ συνδυασμό: ἡ γνώση χωρὶς σοφία εἶναι χει-ρότερη κι ἀπὸ τὴν ἄγνοια.

Υπῆρχαν ἀλχημιστές ποὺ ἀσχολοῦνταν συστηματικὰ μὲ τὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση καὶ παραμελοῦσαν τοὺς πρακτι-κοὺς τῆς στόχους στὸ ἐργαστήριό καὶ ἄλλοι ποὺ ἦταν τόσο ἀπορ-ροφημένοι μὲ τὴν πρακτικὴ πλευρὰ ὥστε παραμελοῦσαν τὴν πνευματικὴ τους ἀνάπτυξη. Στὴν ἰδανικὴ περίπτωση ὅμως, ἕως τὴν παρακμὴ τῆς ἀλχημείας, ἡ πρακτικὴ ἀναζήτηση γιὰ τὸ τέλειο μέταλλο καὶ ἡ πνευματικὴ ἀναζήτηση γιὰ τὴν τέ-λεια ψυχὴ ἦταν ἀδιαχώριστα.

Ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι, πέρα ἀπὸ τὴν τεράστια συνει-σφορά του στὴν τέχνη, ἔβαλε τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα καὶ στὴν τέχνη τῆς μεταστοιχείωσης, στὴν ἀέναη προσπάθεια γιὰ τὴν τελειοποίησή τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἀφήνοντας τὰ ἀνεξίτηλα ἔχνη του στὴν περιπέτεια τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώ-πινου πνεύματος.

Στὴν αὐλὴ τοῦ δούκα τοῦ Μιλάνου ὅπου βρέθηκε κατὰ τὴν τρίτη καὶ τέταρτη δεκαετία τῆς ζωῆς του, θὰ κρατᾷ ση-μειώσεις σὲ τακτικὴ βάση καὶ θὰ γράφει στὰ περίφημα ση-μειωματάρια του κείμενα γεμάτα ἀλληγορίες καὶ σοφία. Συν-δυάζοντας τὶς ἰδέες τοῦ φλωρεντινοῦ νεοπλατωνισμοῦ καὶ τὸν ἀριστοτελισμὸ τοῦ Μιλάνου μὲ δικές του πρωτότυπες ἰδέες γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ φύση, θὰ κατανοήσει τὴν ἐνότητα ποὺ δια-περνᾷ τὰ πάντα καὶ μὲ τὸν νοῦ στραμμένο πρὸς τὸ ὕψιστο θὰ ἀποκαλύψει πολῦτιμα μυστικά.

Αὐτὰ τὰ μυστικά εἶναι φυλαγμένα στὰ λογοτεχνικά κείμενα μὲ τὸν τίτλο «Μύθοι» καὶ «Ζωολόγιο» ποὺ ἄφησε κληρονομιά στὴν ἀνθρωπότητα ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι. Σὲ αὐτὰ τὰ κείμενα τὸ στοιχεῖο τῆς μάχης καὶ τῆς σύγκρουσης εἶναι ἀνάγλυφο. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ θὰ πυροδοτήσῃ τὴν ἀλχημικὴ μεταμόρφωση-μεταστοιχείωση. Οἱ ἀντιθέσεις θέτουν σὲ κίνηση τὸν νοῦ, χωρὶς πάλῃ δὲν ὑπάρχει κίνηση. Γιὰ νὰ φτάσῃ κανεὶς στὴν πολυπόθητὴ μεταστοιχείωση πρέπει νὰ προκληθεῖ πρῶτα σύγκρουση. Στὴν ἀλχημεία ἡ πρώτη ὕλη διαχωρίζεται βίαια στὰ δύο γιὰ νὰ ἀπελευθερωθοῦν οἱ δυναμικὲς πολικότητες. Τὸ στάδιο αὐτὸ εἶναι τὸ στάδιο τῆς μάχης.

Ἡ ἀλχημεία σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὸ γινῶθι σαυτὸν καὶ τὴ γνώση τῶν νόμων τῆς φύσης ποὺ προϋποθέτουν παρατηρητικότητα, μελέτη, ὑπομονὴ καὶ ἀφοσίωση. Ἡ μεγάλη δασκάλα τοῦ Ντὰ Βίντσι καὶ τῶν ἀλχημιστῶν εἶναι ἡ φύση. Ἡ ἴδια ἡ φύση πρέπει νὰ διδάξῃ στὸν ἄνθρωπο νὰ ἐνεργεῖ. Ὁ μεγάλος δάσκαλος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐμπειρία, ἡ φύση εἶναι τὸ ἀντικείμενο τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

«Πήγαινε νὰ πάρεις μαθήματα ἀπὸ τὴ φύση» ἔλεγε ὁ Λεονάρντο κάθε τόσο σὲ ὅποιον ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀκούσῃ τὴ σοφὴ φωνή της. Μὲ ἀτέλειωτες παρατηρήσεις θὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλληλουχία τῶν φαινομένων ποὺ ὑπακοῦν σὲ μιὰ σειρὰ αἰτίων καὶ θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐμβραθύνῃ σὲ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἐρμηνεύσῃ.

Παρατηρώντας τὴ φύση, ὁ ἀναζητητὴς τῆς γνώσης μπορεῖ νὰ ἀρχίσει νὰ καταλαβαίνει τὸν τρόπο ποὺ λειτουργεῖ, νὰ τὸν μιμεῖται καὶ νὰ κάνῃ τὶς ἀπαραίτητες βελτιώσεις. Οἱ ἀλχημιστὲς πίστευαν ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἀπλοὶ θεατὲς, μποροῦν νὰ συμμετάσχουν στὴ δημιουργικὴ διαδικασία τοῦ σύμπαντος. Πολλὰ ἀλχημικά κείμενα ὑπογραμμίζουν τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀλχημιστὲς δὲν κάνουν κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ μιμοῦνται τὸ ἔργο τῆς φύσης, νὰ τὸ ἐνισχύουν, νὰ τὸ ἐπιταχύνουν.

Ὁ ἀλχημιστὴς βλέπει μέσα στὸν δοκιμαστικὸ σωλὴν τὸ σύμπαν σὲ μικρογραφία, μέσα ἀπὸ τὴ μεταμόρφωση τῶν χημικῶν στοιχείων παρακολουθεῖ τὸ δρᾶμα τῆς μεταμόρφωσης στὸν κόσμο.

Σημαντική συμβολή στην άλχημεία έγινε από τις μυστικιστικές και έρμητικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν κατά την πρωτοχριστιανική εποχή και αναβίωσαν με τις ιδέες του Άριστοτέλη κατά τον Μεσαίωνα και στις αρχές της Αναγέννησης και συμπυκνώνονται στη φράση «όπως πάνω έτσι και κάτω». Ο άνθρωπος, ο μικρόκοσμος, πιστεύεται ότι είναι μια αντανάκλαση σε μικρή κλίμακα του σύμπαντος ή του μακρόκοσμου. Αυτό σημαίνει ότι τα πάντα στο σύμπαν ή στον μακρόκοσμο έχουν το αντίστοιχό τους στον επίγειο κόσμο ή στον μικρόκοσμο. Τα πάντα λειτουργούν σε ένα εύτακτο αρμονικό σύστημα και είναι διαποτισμένα από ένα παγκόσμιο πνεύμα. Όλα τα πράγματα στο σύμπαν είναι συνδεδεμένα το ένα με το άλλο σε μια αρμονική σχέση. Ο άνθρωπος μπορεί να ανακαλύψει και να χρησιμοποιήσει αυτή την αρμονική σχέση προς όφελός του, κυρίως μέσω του συστήματος των αντιστοιχιών που περιείχαρε μια ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα σε όρισμένους πλανήτες, συναισθήματα, αντικείμενα, και τελικά, μέσω της ανακάλυψης του καθολικού πνεύματος που διαπερνά το σύμπαν. Αυτό το πνεύμα, που κρατούσε το μυστικό του σύμπαντος, προσπαθούσαν οι άλχημιστές να συλλάβουν και να συμπυκνώσουν στη φιλοσοφική λίθο, τον καταλύτη για τη μεταστοιχείωση.

Το ελεύθερο πνεύμα του Λεονάρντο έβλεπε ένα όλον προικισμένο με πνεύμα και ζωή. Κατάλαβε πολύ νωρίς ότι σε όλα τα πράγματα υπάρχουν τα ίχνη μιας ανώτερης και ευρύτερης αλήθειας. Έπηρεασμένος από τη φυσική φιλοσοφία του ύστερου Μεσαίωνα, ή οποία προέρχεται από κλασικές πηγές, ο Λεονάρντο διατύπωσε τη θεωρία του για τα τέσσερα στοιχεία: γή, νερό, αέρα και φωτιά. Το κάθε ένα από αυτά επιθυμεί να βρεί το δικό του επίπεδο στη φύση. Μια «τυχαία δύναμη» μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα να μετακινηθεί ένα από τα στοιχεία από τη συγκεκριμένη θέση του. Ένα αντικείμενο πάνω από το φυσικό του επίπεδο θα ασκήσει το βάρος και την επιθυμία να κατέβει σύμφωνα με τον κανόνα της βαρύτητας. Ένα στοιχείο που βρίσκεται κάτω από το φυσικό επίπεδο, όπως

